

ROBERT KOWALSKI

REGULAMIN CZYNNOŚCI RADY GMINNEJ KRÓLEWSKIEGO WOLNEGO MIASTA NOWEGO TARGU Z ROKU 1886

Przemiany polityczne, dokonujące się na obszarze cesarstwa austriackiego w okresie 1860–1868, zaważyły szczególnie na dziejach Galicji. W wyniku przekształceń cesarstwa austriackiego w monarchię dualistyczną weszła ona w skład jej części „przedlitawskiej” uzyskując znaczną autonomię. Otrzymała własny samorząd krajowy i terenowy. Szczególnie ważny dla rozwoju autonomii był rok 1866, w którym zdecydowanie większą rolę zaczął odgrywać galicyjski sejm krajowy z siedzibą we Lwowie. Uchwalił on szereg ustaw o podstawowym znaczeniu dla ustroju Galicji. Powołał do życia samorząd gminny i powiatowy. Niezwykle istotnym następstwem powyższych przekształceń było spolonizowanie instytucji publicznych, w tym szkół i urzędów. W pracy kancelaryjnej i kasowej zaczęto posługiwać się jedynie polskimi drukami manipulacyjnymi, a w szkołach ludowych i średnich zaczęto wprowadzać język polski jako język wykładowy*.

Uchwalona w 1867 r konstytucja grudniowa rozszerzyła jeszcze uprawnienia sejmu krajowego oraz usankcjonowała powołanie instytucji autonomicznych. Sejm galicyjski, wyposażony w szerszy zakres kompetencji, stał się instytucją nadzorującą i odwoławczą od decyzji władz samorządowych, tj. powiatowych i gminnych. Wydział Krajowy pełnił rolę organu wykonawczego Sejmu, natomiast organami autonomicznymi niższego szczebla były rady powiatowe oraz rady gminne: miejskie i wiejskie. Je-

* Ustawa w sprawie języka wykładowego w szkołach galicyjskich z 22 VI 1867, [w:] M. Bobrzański, W. L. Jaworski, J. Milewski, *Z dziejów odrodzenia politycznego Galicji*, Warszawa 1905, s.133–6; K. Grzybowski, *Galicja w latach 1848–1914. Historia ustroju politycznego na tle historii ustroju Austrii*. Kraków 1959, s.65–66.

dnocześnie należy zaznaczyć, iż do władz autonomicznych w Galicji należała również Rada Szkolna Krajowa i podległe jej rady szkolne okręgowe.

Kapitałne znaczenie dla rozwoju samorządności na obszarze Galicji miała uchwalona przez Sejm Krajowy 12 sierpnia 1866 r. *Ustawa gminna Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim*. Określała ona zakres kompetencji rad gminnych jak również zasady ich funkcjonowania. Przewidywała, iż będą organami uchwalającymi i nadzorującymi, zwierzchność gminna natomiast organem zarządzającym i wykonawczym. W obrębie jednak działania zakresu zwierzchności gminnej ustawa odróżniała kompetencje zwierzchności jako organu kolegialnego i naczelnika jako organu jednoosobowego, tak, że w istocie w gminie istniały trzy organy: rada gminna, zwierzchność gminna jako organ kolegialny, naczelnik gminy jako organ jednoosobowy. Ponadto ustawa ściśle określała, na podstawie liczby mieszkańców, ilość miejsc w tych radach. Przykładowo w składzie Rady Gminnej Nowego Targu, który w 1870 r. liczył 4658 stałych mieszkańców, zasiadało 24 członków i 11 zastępców **.

Zagadnienia związane z ordynacją wyborczą do Rad Gmin regulowała natomiast *Krajowa Ustawa wyborcza gminna*, z 12 VIII 1866 r. Prawo wyborcze nie było powszechne, lecz przysługiwało tym obywatelom miasta, którzy płacili przynajmniej przez jeden rok podatek od swej realności na rzecz gminy, w której zamierzali uzyskać prawo wyborcze. Było to tzw. prawo wyborcze z tytułu cenzusu podatkowego. Jednocześnie ustawa określała przywilej posiadania prawa wyboru z tytułu inteligencji, a *bez względu na opłatę podatków*. Z jego mocy posiadali prawo wyborcze zatem duchowni (chrześcijańscy i żydowscy), urzędnicy państwowi i emerytowani wojskowi, absolwenci wyższych uczelni (min. nauczyciele, prawnicy itd.). Wyborcy podzieleni byli na trzy koła, według schematu przejętego z systemu pruskiego. Do pierwszego należała miejscowa inteligencja (nauczyciele, księża, urzędnicy), do drugiego zamożniejsi posiadacze realności, trzecie natomiast tworzyli rzemieślnicy i rolnicy. Rada była wybierana na trzy lata względną większością głosów. Każdy wyborca głosował na tyłu kandydatów na radnych i tyłu zastępców, ile było mandatów do obsadzenia. Radni mieli natomiast obowiązek spośród siebie wy-

** Ustawa Gminna Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim, [w:] *Zbiór ustaw i rozporządzeń administracyjnych w Królestwie Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim*, pod. red. J. R. Kasperka, Lwów 1877, t.1, s.3–56.; B. Czajeczka, *Miasto w latach 1867–1918*, [w:] *Dzieje miasta Nowego Targu*, pod red. M. Adamczyka, Nowy Targ 1990, s. 275–277.

brać, również na trzy lata, *zwierzchność gminną*, złożoną z naczelnika gminy oraz członków zwierzchności – asesorów ***.

Ustawa, obok szeregu istotnych instrumentów prawnych nieodzownych do sprawnego funkcjonowania samorządów lokalnych, w § 20 umożliwiała radom gminnym przygotowanie dla własnych potrzeb tzw. regulaminu pracy. W zamyśle ustawodawcy leżała bowiem troska, aby usprawnić tryb pracy w radach oraz działających w ich oparciu komisji. Miał być on dostosowywany do zmieniających się warunków prawnych, gdyż jak zastrzeżono, miał być zgodny z aktualnymi przepisami i aktami wykonawczymi powyższej ustawy. Podobnie jak w wielu miastach Galicji tak również w Nowym Targu już na początku 1886 r. powstał projekt pierwszego regulaminu. Jego autorem był radny Ludwik Kamiński. Wspomniany dokument został przyjęty przez radę 24 maja 1868 r, a więc w niepełna dwa lata od wejścia w życie Ustawy Gminnej ****.

Wraz ze zmianami legislacyjnymi w obrębie uchwały gminnej, jakie przeprowadzono w kolejnych latach, wystąpiła potrzeba uaktualnienia używanego dotychczas regulaminu. Zmodyfikowany dokument przedłożony został Radzie Nowego Targu na posiedzeniu 3 listopada 1886 r. i zatwierdzony odpowiednią uchwałą.

Poniżej tekst *Regulaminu Czynności Rady Gminnej Miasta Nowego Targu oraz tejże sekcji* z 3 listopada 1886 r., który nie był dotychczas publikowany i wykorzystywany przez badaczy. Wspomniany egzemplarz (najprawdopodobniej jedyny jaki się zachował) przesłany został na ręce ówczesnego radnego Karola Laura 8 listopada 1886 r. *****

Podstawą publikacji jest 6-stronicowy rękopis powielony z oryginalnym tekstem regulaminu, sporządzony w języku polskim o wymiarach 34 × 21 cm., dobrze zachowany. Dołączone do niego pismo przekazujące, podpisane przez naczelnika gminy Jana Podkanowicza, to również rękopis o wymiarach 34 × 21 cm. W lewym dolnym rogu znajduje się odcisk okrągłej pieczęci o średnicy 29 mm. W otoku legenda w języku polskim: URZĄD GMINY. KROL. WOLNEGO MIASTA. W polu pieczętnym półkoli-

*** *Ustawa wyborcza gminna Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim*, [w:] *Zbiór ustaw i...*, s.56–97; K. Grzybowski, *Galicja w latach...*, s. 266–267.

**** Archiwum Państwowe w Nowym Targu, sygn. MNT–1, Księga uchwał Rady Gminy z lat 1867–81, *Protokół posiedzenia z dnia 24 maja 1868r*, s.74.

***** Karol Laur (1825–1892); długoletni radny miasta Nowego Targu; zastępca naczelnika gminy w latach 1867–70 oraz 1876–79. Od roku 1871 przez cztery kolejne lata był członkiem Rady Powiatowej, pełniąc w niej funkcję skarbnika. Działał także w nowotarskim Towarzystwie Zaliczkowym, którego był wiceprezesem (1878 r.)

ście napis: NOWY TARG. Nad nim skrzyżowany miecz, ostrzem do dołu, z gałązką palmy. W środku korona królewska, zwieńczona krzyżykiem, oparta o część koła. Pod napisem stylizowane dwie gałązki przypominające świerk, ozdobione w środku kokardą.

Dokument przechowywany jest w zbiorach Muzeum Podhalańskiego PTTK w Nowym Targu, sygn. KR-23, k. 1-7.

Regulamin czynności Rady gminnej miasta Nowego Targu oraz teźże sekcji

§.1. Rada gminna załatwia sprawy swoje częścią jako pełna Rada częścią w sekcjach, które już to dla nadzoru urzędowania Zwierzchności gminnej i przedsiębiorstw gminnych, już to do udzielania zdań i przedstawiania wniosków ustanawia (§.§.38.58, ustawy gminnej) wybierające do takowych członków Rady prostą większością głosów.

Sekcye te są: I. gospodarcza (ekonomiczna); II. prawnicza; III. policyjna; IV. kościelna; V. spraw mieszanych;

Sekcye:

§.2. Do zakresu działania sekcji należą więc w ogólności wszelkie sprawy, które wedle obowiązujących ustaw gminie są przekazane. Z tem ograniczeniem wchodzi w zakres działalności poszczególnych sekcji następujące sprawy

I. Do sekcji gospodarczej należą:

A) zwykły zarząd majątku i dobra gminnego, lasów, pastwisk, budynków i przedsiębiorstw gminnych np. cegielni, utrzymywanie w dobrym stanie majątku zakładowego i inwentarza;

B) wnioski i opinie do Rady w sprawach rozporządzeń majątkiem i dobrem Gminy, w szczególności nabycia nieruchomości i uprawnień, obciążenia stałego służebnością lub zastawem, oznaczenia¹ sposobu użyt-

¹ tj. określenia, wyznaczenia.

kowania i zarządu tychże dzierżawy, najmu lokacji kapitałów, nadzwyczajnego i zastrzeżonego Radzie zarządu układania budżetu i pokrycia niedoboru, nabytków i przedsiębiorstw nie zwykłych, opustów czynszów, lub innych pretensyi gminy, oznaczenia płacy i liczby służby gminnej, udzielania zaliczek remunaracyi², zatwierdzania wydatków nie budżetowych, zaciąganie pożyczek, rozpisania dodatków do podatków, innych opłat, uchwalenia postug i robót na potrzeby Gminy, odrębnych wydatków na poszczególne grupy członków Gminy rozłożyć się mających, taks i taryf za użytki dobra i majątku gminnego, ^a przyznawanie stypendiów^a i miejsc fundacyjnych.

II. Do sekcji prawniczej należą:

A) układanie dokumentów, mocą których Gmina przyjmuje zobowiązania względem osób trzecich, lub do których ważności potrzebne jest zezwolenie Władzy wyższej, wypracowywanie petycji, rekursów³ i relacji do Władz wyższych, jednanie stron, nadzór nad licytacyami nieruchomości;

B) wnioski do Rady w sprawach związku gminnego, granic gminy, przynależności, przyjmowania do Gminy, Urzędu Radnego, w sprawach procesów Gminy i zatwierdzaniu w ogóle, ustanawiania prawnych zastępców, w sprawach zażaleń od rozporządzeń Zwierzchności gminnej do Rady gminnej; w sprawach pretensyi Gminy do osób trzecich, lub osób trzecich do Gminy i w ogóle w spornych kwestyach prawnych, w sprawach regulaminów czynności Rady, w sprawach handlu przemysłu i podatkowych.

III. Do sekcji policyjnej należą:

A. 1) sprawy bezpieczeństwa osób i mienia policyi polowej; policyi żywności, targów, miar i wag; policyi czeladzi, sług i wyrobników, dozoru nad obyczajnością publiczną; poszerzonym zakresie sprawy spółdziałania w sprawach policyi lasowej, rybołóstwa i łowiectwa; ogłaszanie ustaw i obwieszczeń, meldunków, paszportów, prasowych, stowarzyszeń i zgromadzeń publicznych, widowisk publicznych i przedstawień, nadużycia broni i amunicji,

² Remunercja (łac. *remuneratio*) wynagrodzenie wyrównawcze, jednorazowa zapłata, odszkodowanie.

³ Rekurs (łac. *recursus*) odwołanie się od decyzji władz instancji niższej do wyższej.

^{a..a} W oryginale: „rozdawnictwa stypedyów”.

2) w sprawach utrzymania i oświetlenia istniejących dróg gminnych, mostów, ulic, placów, studni, staranie się o bezpieczeństwo komunikacji na drogach i wodach Gminy, sprawy policji i straży ogniowej, budownictwa, wykonywania przepisów porządku budowniczego, udzielanie pozwolenia na budowy, organizacja obrony przy pożarach i powodziach,

3) sprawy opieki podzutek, głuchoniemych i umysłowo chorych i rekonwalescentów, pomocy lekarskiej w wypadkach chorób, połogów i nagłych niebezpieczeństwach w szczególności śmierci, nadzór zakładów leczniczych; sprawy chorób zaraźliwych, spraw oględzin i obdukcji zmarłych, pogrzebów; nadzór sanitarny^b kostnic^b i cmentarzy, nadzór sanitarny bydła, grzebowisk i rakowni; spółdziałanie przy szczepieniu i innych komisjach Władz politycznych i sądowych; nadzór sanitarny ulic, dróg, placów, miejsc publicznych zgromadzeń, budynków miejskich, prywatnych mieszkań, dołów na nieczystości, kanałów, wód i środków żywności i naczyń i towarów;

B. 1) sprawozdania do Rady w sprawach wydalenia obcych, w sprawach wydania przepisów policji miejscowej przez Radę, zakładów i urzędzeń policyjnych, delegatów dla osad poszczególnych do sprawowania policji miejscowej, władzy dyscyplinarnej nad urzędnikami i sługami gminy, udzielania tymże urlopów, instrukcji służbowych dla organów policyjnych,

2) sprawozdania w przedmiocie zakładania nowych dróg, mostów, ulic, placów, latarni i urzędzeń wodnych,

3) sprawozdania w przedmiocie urzędzeń i zakładów policji, zdrowia. Prawo karania, o ile w tych sprawach Gminie przysługuje, wymiar kary^c określa^c Zwierzchność gminy w składzie ustawą przepisany.

IV. Do sekcji kościelnej należą:

A) sprawy zarządów kościołów, cmentarzy i innych miejsc religijnych, oraz sprawy wyznaniowe, zarząd chrześcijańskich zakładów i fundacji i majątku ludności chrześcijańskiej;

B) wnioski i opinie w sprawach wykonywania patronatu prezentacji, lub mianowania dusz, pasterzy nauczycieli religii i sług kościelnych, zakładów i urzędzeń religijnych.

^{b...b} W oryginale „trupiarni”.

^{c...c} W oryginale „wykonywa”.

V. Do sekcji spraw mieszanych należą:

A. 1) spóldziałanie w układaniu listy wyborczej do Rady gminnej, Sejmu i Rady państwa, reklamacje co do listy wyborczej spóldziałanie w układaniu listy przysięgłych reklamacje w tej mierze[oraz] sprawy spisu ludności,

2) wszelkie sprawy wojskowe w szczególności także sprawy kwaterunku i podwód. Sprawy reklamacyjne załatwia sekcja w składzie ustawą przepisany,

3) konta kasy,

4) opieka nad zakładami dobroczynnymi Gminy i zapobieganie żebractwa, sprawy ubogich, w szczególności także oznaczenie osób, [udzielenie im] wsparcia lub umieszczenia w domu przytułku potrzebujących;

B. 1) wnioski do Rady co do urzędzeń i zakładów dla wojska,

2.) wnioski i sprawozdania co do rachunków rocznych,

3) wnioski do Rady co do środków pieniężnych na zaopatrzenie ubogich i oznaczenia sposobu ich użycia, urzędzeń i zakładów dla ubogich,

4) wnioski w sprawach urzędzeń i zakładów szkolnych.

§.3. Każdą sprawę gminną (z wyjątkiem tylko potoczonych spraw kancelaryjnych) zaraz po wplynięciu jej do kancelaryi Urzędu gminnego przydziela burmistrz właściwej sekcji do załatwienia.

§.4. Każda sekcja w sprawach w § 2 pod A) wymienionych o ile do zakresu działania Gminy należą a nie są pełnej Radzie ustawą przekazane, lub zastrzeżone, wydaje uchwały samoistne i czuwa nad onych wykonaniem. W sprawach ^ddotyczących ^d pod B) wymienionych do zakresu działania pełnej Rady należących udziela tylko swych zdań i przedstawia wnioski pełnej Radzie i czuwa nad ich wykonaniem.

§.5. Burmistrz obowiązany jest w sprawach samoistnego zakresu działania sekcji – tychże uchwały wykonywać; służy jednak prawo tak jemu jak i przewodniczącemu odnośnej sekcji zawiesić wykonanie takich że uchwał i odwołać się do pełnej Rady.

§.6. Posiedzenia sekcji odbywają się w miarę potrzeby, przynajmniej jednak raz na miesiąc. Dzień odbywania posiedzeń oznacza przewodniczący sekcji; jednakże burmistrzowi służy prawo zwoływania nadzwyczajnych posiedzeń sekcji.

^{d...d} W oryginale „dotycznie”.

§.7. Pełna Rada wybiera dla każdej sekcji przewodniczącego, który [jest] sekcji tej zwyczajnym sprawozdawcą. Może jednak Rada lub sama sekcja do pewnego rodzaju spraw sekcji wybrać odrębnych sprawozdawców.

§.8. Posiedzenia sekcji odbywają przy drzwiach zamkniętych; uchwały zapadają w obecności przynajmniej 3 członków wliczając w to przewodniczącego względnie także właściwego sprawozdawcę, prostą większością głosów, przewodniczący rozstrzyga równość głosów.

§.9. Radzie pełnej służy prawo poruczania poszczególnych czynności także osobnym komisjom, z członków Rady miejskiej lub innych osób złożonym.

Posiedzenia Rady pełnej

§.10. Zwyczajne posiedzenia pełnej Rady odbywają się przy najmniej raz na każdy miesiąc.

§.11. Burmistrz zaprasza na każde posiedzenie Rady okólnikiem wszystkich Radnych przynajmniej na 24 godzin przed posiedzeniem. Gdyby na posiedzeniu sprawy wedle obowiązujących ustaw więcej, niż prostej większości głosów traktowane być miały, liczność ta w okólniku będzie nadmienioną.

§.12. W okólniku zwołującym posiedzenie Rady zamieszczony być winien porządek dzienny posiedzenia.

§.13. Sprawy dotyczące obsadzenia posad, zawieszenia lub oddalenia ze służby urzędników i sług gminnych traktowanymi będą przy drzwiach zamkniętych, również i ze względów obyczajności uchwalone być może tajne posiedzenie.

§.14. I. Posiedzenie rozpoczyna się odczytaniem protokołu poprzedniego posiedzenia. Podniesione co do osnowy⁴ tegoż wątpliwości rozstrzyga Rada.

§.15. II. Następują sprawozdania sekcji i komisji z ważniejszych uchwał w samoistnym zakresie działania powziętych; głównie zaś wnioski w przedmiotach do uchwały pełnej Rady należących lub jej zastrzeżonych.

⁴ tj. co do treści w nim zawartej (zapisanych w nim uchwał).

§.16. Pierwszy zabiera głos sprawozdawca; przedstawia i uzasadnia wniosek sekcji (komisyi) poczem przewodniczący otwiera rozprawę (dyskusję) nad tymże wnioskiem.

§.17. Jeżeli postawiony został wniosek przejścia do porządku dziennego, ponownego zwrócenia przedmiotu sekcji (komisyi) lub odroczenia, natenczas nad tym wnioskiem najpierw obradować i głosować należy.

§.18. Jeżeli wniosek składa się z kilku ustępów, tedy nad każdym osobno obraduje i głosuje się. Poprawce służy pierwszeństwo przed wnioskiem głównym z kilku poprawek te pierwszej poddane być mają głosowaniu, które więcej od wniosku głównego odstępują. Wątpliwości co do tego który wniosek pierwszej ma być poddany pod głosowanie, rozstrzyga Rada.

§.19. Nikt głosu zabierać nie powinien dopóki go od przewodniczącego nie otrzyma. W jednej i tej samej sprawie więcej niż dwa razy żaden mówca głosu zabierać nie może, chyba w przedmiocie wytlómaczenia się z zarzótów osobistych. Przewodniczący rozdaje głosy w porządku tym, w jakim ich żądano. Zamknięcie rozpraw każdej chwili żądane bez dyskusyi uchwalone być może, z uwzględnieniem jednak już zapisanych do głosu. Sprawozdawca ma głos ostatni.

§.20. Przewodniczący upomni każdego wykraczającego na posiedzeniu przeciw regulaminowi wezwaniem „do rzeczy lub do porządku” – dwukrotnie w ten sposób wezwany, traci głos co do odnośnego przedmiotu porządku dziennego.

§.21. Przy imiennem głosowaniu, które wtedy ma mieć miejsce, jeżeli przynajmniej 10 radnych tego zażąda, głosuje każdy wyrazem „za” lub „przeciw”.

§.22. Wybory odbywają się zawsze kartkami.

§.23. W protokole obrad wymienieni być mają obecni członkowie Rady i treść zapadłych uchwał. Na żądanie głosujących zdania uchwalone przeciwne będą zapisane.

§.24. Pisma do Gminy nadeszłe maja być odczytane w całej osnowie⁵ a względem każdego z nich właściwa sekcja postawi wniosek.

§.25. III. Następują interpelacje czyli zapytania do burmistrza, sekcji (komisyi) i odpowiedzi na takowe.

§.26. IV. Na końcu idą wnioski członków Rady. Gdy jednak zazwyczaj

⁵ tj. w całości.

te tylko przedmioty pod obrady brane być mogą, które poprzednio przed sekcye lub komisye do obrad Rady przygotowane zostały; przeto przedmiot każdy, który dopiero na posiedzeniu Rady został wniesiony, przydziela Rada przede wszystkim właściwej sekcji (komisji) do sprawozdania, jeżeli nie uchwali go wprost odrzucić.

§.27. Wyjątek stanowi tylko wniosek uchwałą Rady za nagły uznany; tenże w tym wypadku zaraz wzięty pod obrady i rozstrzygnięty być ma.

§.28. Na żądanie przewodniczącego Rady wnioski samoistne, — zwłaszcza ważniejsze i obszerniejsze — złożone być mają na piśmie i mają być tak wyrażone, jak uchwała opiewać ma.

§.29. Na żądanie 10 członków głosowanie nad wnioskiem może być na 10 minut przerwane.

§.30. Kwestye tym regulaminem nie załatwione rozstrzyga ustawa gminna.